

รู้ทันโลกาภิวัตน์

สู่ทางออกของการมีชีวิตที่ดี

น.อ.หญิง ผศ.ชนิษนาภา รัตนพฤษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฝ่ายศึกษา โรงเรียนนายเรือ

ลักษณะสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากเมื่อเทียบกับลักษณะสังคมไทยเมื่อราวหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา อาทิ แนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีค่านิยมแบบวัตถุนิยมมากขึ้น มีการแข่งขันมากขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวได้สั่งสมและเลียนแบบค่านิยมที่ได้รับจากสังคมตะวันตกผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมวัตถุนิยมและสังคมบริโภคนิยมสูงมาก กระแสโลกที่มีแนวโน้มยึดมั่นในความอยู่รอดทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ต่างคนต่างแสวงหาทรัพย์สิน แสวงหาความสุขเพื่อตนเอง ในกลุ่มวัยรุ่นของไทยซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นตามห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ เช่น ที่เซ็นเตอร์ พอยต์ ในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์จะพบวัยรุ่นชายหญิงเดินอวดเนื้ออวดตัวกันในเสื้อสายเดี่ยว เกะออก รองเท้าส้นตึก ผมย้อมสีซีไปซีมา ราวกับกระโดดออกมาจากแคตตาล็อกญี่ปุ่น

เนื่องจากความเจริญทางวัตถุนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ความสุขที่หาได้จากทางวัตถุนั้นหาได้ง่าย ใช้เวลาน้อย ใช้ความพยายามน้อย ให้ผลทันตาแบบจับต้องได้ คือเพียงแค่มิเงินก็สามารถซื้อหามาได้โดยไม่ต้องลำบากไปทำหรือประดิษฐ์ขึ้นมาเอง สิ่งล่อใจทางวัตถุนั้นมองเห็นได้ชัดเจน มีตาชั่งมองเห็นได้ทั่วไป จากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อแขนงต่าง ๆ จึงดึงดูดใจมาก นอกจากนั้นความสำเร็จทางวัตถุก็เห็นได้ชัดเจนเช่นกัน เห็นได้ง่ายว่าใครมีมากมีน้อย สร้างหน้าตาให้แก่ผู้เป็นเจ้าของได้ง่าย โดยมีปัจจัยสนับสนุนคือเงินทุน บุคลากร เทคโนโลยี ที่ส่งเสริมการพัฒนาความก้าวหน้าทางวัตถุอยู่มากมาย อีกทั้งปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นก็มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เช่น โลกาภิวัตน์ด้านการแปรสภาพชีวิตเรื่องทางเพศ โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิง ค่านิยมเช่นนี้ปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ ในทางสาธารณะ ในการโฆษณา การแต่งกาย ตามสมัยนิยมและอุตสาหกรรม "บันเทิง" ยุคใหม่

สังคมแบบวัตถุนิยมและบริโภคนิยมยังสร้างปัญหาครอบครัวแตกแยก การมั่วสุมของวัยรุ่นเพื่อทำพฤติกรรมที่ไม่ดี ปัญหายาเสพติด และอาชญากรรม ทั้งนี้ทั้งนั้นมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน แต่สาเหตุหลัก ๆ จากการพิจารณาเชิงประจักษ์นั้น จะเห็นได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่มาก หากกระแสโลกาภิวัตน์นี้ หลายคนก็ยังไม่เข้าใจว่ามันคืออะไรกันแน่ แต่ที่แน่นอนที่สุดคือกระแสนี้ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมโลก วิธีชีวิตและจิตใจของประชาชนทุกระดับโดยไม่รู้ตัว แม้แต่ในประเทศที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดของโลกาภิวัตน์เอง ก็ไม่สามารถควบคุมความเป็นไปของกระแสนี้ได้

ปัญหาเหล่านี้และปัญหาที่เกิดต่อเนื่องกัน ซึ่งหากไม่มีการควบคุมอย่างเหมาะสมจะทำให้เกิดเรื่องที่น่าเศร้าใจ บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ ที่ถึงแม้ว่าจะได้รับการกล่าวถึงมาอย่างยาวนาน แต่ความเป็นพลวัต และผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องและรุนแรง การเข้าใจสิ่งเหล่านี้จึงเป็นความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมากต่อการตอบรับกระแสนี้ได้ถูกต้อง โดยที่ไม่เจ็บปวดมากนัก ในขณะที่เดียวกันหากเรามีความรู้ความเข้าใจและมีความเข้มแข็งอย่างเพียงพอ ก็เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าเราประชาชนคนไทยจะสามารถยืนหยัดและตักตวงประโยชน์ท่ามกลางความเป็นไปของมันได้อย่างเหมาะสม

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ก็มีข้อดีอยู่ไม่น้อย การที่ประเทศไทยถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก ก็ช่วยให้ได้ประโยชน์อยู่บ้างจากพลวัตของทุนนิยม และสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมไปได้อย่างรวดเร็ว เบื้องหลังความมหัศจรรย์ทางด้านเศรษฐกิจเช่นนี้เอง ได้สะท้อนบทบาทของชนชั้นกลาง ที่กำลังก่อตัวขึ้นใหม่ในฐานะเป็นพลังที่มีบทบาทนำในสังคมไทย ซึ่งสร้างผลกระทบมากมายต่อชีวิตในสังคมเมือง เพราะเป็นกลุ่มชนที่หมกมุ่นอยู่กับลัทธิบริโภคนิยมอย่างไม่รู้จบ ยังผลให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเกือบทุกสิ่งทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้า ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านวัตถุหรือด้านจิตวิญญาณก็ตาม ในระดับโลกการส่งเสริมนโยบายเปิดตลาดเสรี เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเท่าเทียม และมีองค์การระหว่างประเทศคอยกำกับดูแลเกี่ยวกับข้อตกลง และกฎระเบียบต่าง ๆ ในการปฏิบัติระหว่างประเทศ เช่น องค์การการค้าโลก ดูแลข้อตกลงต่าง ๆ ทางการค้าระหว่างประเทศ ยกเลิกข้อกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก เป็นต้น

ก่อนที่เราจะไปดูว่าผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสังคมไทยเป็นอย่างไร ตามที่กำหนดเป็นชื่อเรื่องของบทความนี้ เราควรจะทำความเข้าใจกันก่อนว่า "โลกาภิวัตน์" หมายถึงอะไร

๑. ความหมายของโลกาภิวัตน์

คำว่า โลกาภิวัตน์ เป็นศัพท์บัญญัติให้ตรงกับ คำว่า **Globalization** ในภาษาอังกฤษ ด้วยการนำคำว่า โลก มารวมกับคำว่า อภิวัตน์ ซึ่ง แปลว่า การหมุนไปอย่างยิ่ง หรือการทำให้หมุนไปเร็วขึ้น โลกาภิวัตน์จึงแปลว่าการหมุนไปทันโลกอย่างรวดเร็ว เช่น ในยุคโลกาภิวัตน์ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจซึ่งเกิดในประเทศหนึ่งสามารถมีผลกระทบหรือลุกลามไปสู่อีกหลาย ๆ ประเทศได้อย่างรวดเร็ว^๑

จากการที่โลกาภิวัตน์มีความเป็นพลวัตสูง การให้คำจำกัดความหรือนิยามจึงยังไม่มี ความลงตัวในหมู่นักวิเคราะห์และนักวิชาการ ซึ่งได้มีการศึกษาค้นคว้า ถกเถียง อภิปรายกันอย่างกว้างขวาง บางคนเรียกว่า "กระแสโลกาภิวัตน์" เพราะมีลักษณะแผ่ขยาย กระจายไปทั่วทุกหนทุกแห่งไม่จบสิ้น

^๑ศ.ดร.กาญจนา นาคสกุล, (สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน) อ่านเพิ่มเติมใน www.bsdc.dsdw.go.th, www.bloggang.com/mainblog.

บางคนเรียกว่า “กระบวนการโลกาภิวัตน์” ซึ่งพวกนี้มองว่าการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์นี้ มีการเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ต่อเนื่องกัน และยังไม่หยุดนิ่ง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์วิจารณ์จะผ่านไปร่วม ๒ ทศวรรษแล้ว แต่ประเด็นนี้ยังคงเป็นที่สับสน และเข้าใจกันไปต่าง ๆ นานา แล้วแต่ภูมิหลังของแต่ละคนว่าพบอะไรกันมาบ้าง ประมาดคาดคะเนบ้างที่มองไม่เห็นว่าการมีลักษณะอย่างไร แต่ก็บอกได้จากจุดที่ตนสัมผัส เช่น คนที่คลำไปที่วงช้าง ก็บอกว่าช้างเหมือนงู คนที่คลำไปที่ขาช้าง ก็บอกว่าช้างมีลักษณะเหมือนเสาต้นใหญ่ คนที่คลำไปที่งาช้าง ก็บอกว่าช้างมีรูปร่างเหมือนหอก ในทำนองเดียวกันประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาอภิปรายถกเถียงกัน จึงเต็มไปด้วยข้อเท็จจริงและเหตุผลที่มีมุมมองหลากหลาย อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์และความชอบต่อโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ตรวจสอบพบว่า มีเอกสาร สิ่งพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ ไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ เล่ม ซึ่งมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มนักวิชาการด้านสังคมวิทยาและผู้สนใจการเมือง
๒. นักหนังสือพิมพ์และกลุ่มเรียกร้องต่าง ๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์ในทางลบมากกว่าทางบวก
๓. กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ ที่มองว่าโลกาภิวัตน์เป็นเรื่องดี ที่ทำให้คนมีอิสระมากขึ้น สินค้าราคาถูกลง เศรษฐกิจขยายตัว และวัฒนธรรมเกิดการบูรณาการ
๔. กลุ่มจิตสำนึก กลุ่มนี้พยายามรักษาสมดุลที่พอเหมาะพอเจาะ โดยมองโลกแบบกว้าง ๆ ภายใต้อะบบสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยมากจะเป็นแนวอนุรักษนิยม ที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าจากความหลากหลายของกลุ่มที่มองโลกาภิวัตน์ในมิติที่แตกต่างกัน ก็ย่อมหลากหลายในความหมายด้วย เช่น บิล คลินตัน บอกว่าโลกาภิวัตน์คือโลกที่ปราศจากกำแพง โทนี แบลร์ว่าโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ชัดขึ้นไม่ได้ ในขณะที่นางมาร์กาเรต แทตเชอร์ อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษชี้ให้เห็นว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งแปลกประหลาดอย่างแท้จริงที่ผู้คนสร้างขึ้นแล้วกลับมีอำนาจเหนือพวกเขาอย่างสิ้นเชิง ส่วนยอร์จ ดับเบิลยู บุช ว่าโลกาภิวัตน์เป็นเรื่องของพันธะทางการค้าและความไว้วางใจ ผู้นำทางการเมืองชื่อ มอนนิเออท มองว่าโลกาภิวัตน์คือปากกระบอกปืนที่คอยจี้หัวรัฐบาลซึ่งก็คล้าย ๆ กับ โทมัส ฟรีดแมนที่กล่าวว่า โลกาภิวัตน์เกิดจากกำปั้นที่ซ่อนไว้ (The hidden fist)

นักเศรษฐศาสตร์อย่าง Tyler Cowen ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง “Creative Destruction : How Globalization Is Changing the World's Culture” หรือ “โลกาภิวัตน์กำลังเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลกด้วยการทำลายอย่างสร้างสรรค์” มีความเห็นที่แตกต่างออกไป แม้โลกาภิวัตน์ได้ทำลายบางอย่างลงไป มันก็ได้สร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา เขามีความเห็นดังกล่าวจากการวิเคราะห์การค้าสินค้าวัฒนธรรมระหว่างประเทศ อาทิ ดนตรี งานเขียน ภาพยนตร์ งานศิลปะ

สำหรับความหมายของโลกาภิวัตน์ตามแนวคิดของ แอนโทนี กิตเตนส์ มี ๔ ข้อคือ

๑. การที่สถานที่ต่าง ๆ ในโลกมีการเชื่อมโยงกันมากขึ้น จนพรมแดนของรัฐไม่มีความหมาย
๒. เกิดการพึ่งพา/พึ่งพิงทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น
๓. ความเป็นอัตลักษณ์ของดินแดนต่าง ๆ ในโลกจะค่อย ๆ หดหายไป จนในที่สุด จะนำไปสู่การหล่อหลอมที่เกิดจากเบ้าหลอมเดียวกัน แต่กระบวนการนี้คงใช้เวลายาวนานมาก แต่ทั้งหลายทั้งปวงก็ได้หมายความว่าโลกของเราจะมีสภาพเหมือนกันหมดทุกแห่ง เพียงแต่โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่แผ่ขยายไปทั่วโลก และแต่ละแห่งจะถูกเชื่อมโยงด้วยประเด็นที่แตกต่างกัน

คนที่ชอบหรือได้ประโยชน์จากโลกาภิวัตน์ ซึ่งก็มักเป็นกลุ่มนักลงทุน และนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสายเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) มองว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจช่วยลดปัญหาความยากจน โดยอ้างอิงข้อมูลจากธนาคารโลก และ UNDP ที่ชี้ให้เห็นการกระจายรายได้ อย่างเช่น จีนและอินเดียที่เคยยากจนก็กลับมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงมาก

พวกที่เสียประโยชน์จากกระบวนการโลกาภิวัตน์ ได้แก่ กลุ่มจิตสำนึกและนักอนุรักษ์นิยม กลุ่มประเทศด้อยพัฒนาที่ด้อยความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ที่มองว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม การเอารัดเอาเปรียบ และการสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่ม ตลอดจนการสูญเสียทางสภาพแวดล้อม นอกจากนี้พวกมองโลกาภิวัตน์ในแง่ร้าย มักจะเป็นสายมาร์กซ์ชีสม์ ที่มองโลกาภิวัตน์ในเวลานี้ว่าเป็นการขยายตัวของบรรษัทข้ามชาติซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันสังคมไปสู่สังคมบริโภคนิยม และเพิ่มความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมสากล^๒ ประเทศที่ร่ำรวยอยู่แล้วก็จะรวยขึ้นไปอีก ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน มีการผลิตและการบริโภคที่เกินพอดี ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง

กลุ่มสุดท้ายที่จะนำเสนอคือกลุ่ม Skeptical (แปลเป็นไทยว่า พวกช่างสงสัย) อธิบายว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมอุดมการณ์ตลาดเสรี ที่มุ่งบั่นทอนอุดมการณ์สวัสดิการสังคมหรือระบอบรัฐสวัสดิการ อันเป็นอุดมการณ์ที่มุ่งส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของสังคมโดยรวม ซึ่งโดยหลักการแล้วรัฐเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการให้สังคมอยู่ดีมีสุข ในขณะที่โลกาภิวัตน์มุ่งสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบตลาดเสรี และแนวคิดเสรีนิยมใหม่ รวมทั้งจักรวรรดินิยมใหม่ที่ใช้ระบบทุนนิยมในการครอบงำอำนาจรัฐ ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้รัฐอ่อนอำนาจลงในการสนองความต้องการของประชาชนของตน แต่จะสนองผลประโยชน์ของกลุ่มทุนข้ามชาติแทน

ความหลากหลายด้านมุมมองนี้ ทำให้เรื่องของโลกาภิวัตน์เป็นเรื่องที่น่าสนใจเสมอ ถึงแม้ว่ากระแสนี้ได้ก่อตัวมานานแล้วก็ตาม

^๒ หมายถึง สังคมแบบตะวันตก

๔. ความเป็นมาของโลกาภิวัตน์กับการก่อตัวของทุนนิยมข้ามพรมแดน

หากมองจากขั้นตอนการพัฒนาของอารยธรรมโลกตามคำอธิบายของ อัลวิน ทอฟเฟเลอร์ นักวิชาการและนักวิจารณ์สังคม ได้อธิบายว่า โลกมีพัฒนาการ ๓ ขั้นตอน หรือ ๓ ระลอกคลื่น คลื่นลูกแรก คืออารยธรรมแบบเกษตรกรรม เริ่มตั้งแต่มนุษย์รู้จักทำการเกษตร จนถึงศตวรรษที่ ๑๗ มาสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเรียกว่าคลื่นลูกที่สอง คืออารยธรรมอุตสาหกรรม จนถึงปลายศตวรรษที่ ๒๐ และเข้าสู่ยุคคลื่นลูกที่สามคืออารยธรรมของเทคโนโลยีและข่าวสาร ซึ่งดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ที่ว่ายุคเทคโนโลยีและข่าวสารนี้ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ เพราะว่าเกิดการเชื่อมโยงสถานที่ต่าง ๆ ในโลกนี้เข้าด้วยกันอยู่ตลอดเวลาด้วยเครือข่ายการสื่อสารดาวเทียมและคอมพิวเตอร์ บทบาทของรัฐบาล รัฐบาล ระบบราชการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการใช้อำนาจรัฐลดความสำคัญลงไปจากยุคก่อน ๆ

โลกาภิวัตน์เป็นระบบที่ความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของสังคมมนุษย์มีการเชื่อมโยงกัน โดยอาศัยพัฒนาการของระบบการสื่อสารเป็นสำคัญ และได้มีการกล่าวถึงกันอย่างบ่อยครั้งในยุคคลื่นลูกที่สามนี้เอง เพื่อช่วยบรรยายกระบวนการหรือสภาพการณ์และยุคสมัยของสังคมมนุษย์ในยุคเทคโนโลยี หากมองถึงต้นกำเนิดของโลกาภิวัตน์จริง ๆ แล้ว การพยายามผนวกส่วนต่าง ๆ ของโลกเข้าสู่ระบบเดียวกันเกิดขึ้นมานานแล้ว ดังเช่นที่อิมมานูเอล วอลเลนสไตน์ ผู้บุกเบิกแนวคิดวิเคราะห์ระบบโลกสมัยใหม่กล่าวว่าประวัติศาสตร์ของ "ระบบ" โลกที่แต่ละส่วนถูกผนวกเข้ามาในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่กำหนดโดยรัฐศูนย์กลาง (Core States) คือยุโรป ในช่วงตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ ถึงศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่ง (กล่าวโดยรวมว่า) เป็นยุคแห่งการแข่งขันการค้าขายทางทะเล และการแสวงหาอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งมีเป้าหมายในการเข้าควบคุมปัจจัยการผลิต (วัตถุดิบ และแรงงาน เป็นต้น) และตลาดระบายสินค้า ต่อด้วยยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ขยายตัวในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์ของชาติ จากนั้นก็เข้าสู่ยุคปฏิวัติเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ที่ทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นโฆษณา เทคโนโลยีดิจิทัล หรือ E-mail เทคโนโลยีเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญของระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้โลกาภิวัตน์มีอำนาจมหาศาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อครอบคลุมมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างที่มีอาจต้านทานได้

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างยาวนานนี้ นักวิชาการหลายคนเรียกว่าเป็น "โลกาภิวัตน์จากข้างบน" (Globalization from Above) ที่มองโลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจของทุนนิยมสากลหรือกระบวนการที่ทำให้ส่วนอื่น ๆ ของโลกเป็นแบบตะวันตก (Westernization)

จุดเปลี่ยนประการหนึ่งที่ทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์จากข้างบนที่ดำเนินมาตลอดศตวรรษที่ ๑๕ จนกระทั่งถึงครั้งแรกของศตวรรษที่ ๒๐ สะดุดลง อยู่คือการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ทำให้ประเทศอาณานิคมทยอยกันได้รับเอกราช โดยโลกาภิวัตน์จากข้างบนได้เปลี่ยนแนวทางเป็นสิ่งที่เรียกว่า

“การพัฒนา” และมีการจำแนกระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในโลกออกเป็น ๓ ระดับคือ ๑) ประเทศพัฒนา ๒) ประเทศกำลังพัฒนา และ ๓) ประเทศด้อยพัฒนา ในขณะที่โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะเป็นไปในลักษณะคู่ตรงกันข้ามคือ ประเทศพัฒนามีประเทศโลกที่สามซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก ได้แก่ประเทศที่อยู่ในเอเชีย แอฟริกา อเมริกากลาง อเมริกาใต้ และตะวันออกกลาง ในลักษณะที่ประเทศโลกที่สามจะต้องพึ่งพาความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความรู้ด้านเทคโนโลยีและทุนเพื่อการพัฒนาจากประเทศพัฒนาขึ้นมา แทนที่ระบบโครงสร้างความสัมพันธ์แบบประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศอาณานิคม

นอกจากนั้น ลักษณะของโครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว ยังก่อให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ในเชิงขัดแย้ง ที่เรียกว่าความสัมพันธ์เหนือใต้ (North - South Relations)^๓ โดยหากกล่าวถึงลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์เช่นนี้ มักจะกล่าวถึงประเด็นที่เป็นความขัดแย้งเสียเป็นส่วนใหญ่ กล่าวโดยสรุปก็คือประเทศโลกที่สามจะอยู่ในฐานะเบียดเบียนของประเทศพัฒนา ซึ่งไม่มีทางเลือกอิสระในการกำหนดนโยบายมากนัก

จากการที่ประเทศโลกที่สามได้รับการปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม ทำให้แต่ละประเทศมีระบอบการเมืองการปกครองแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมรดกตกทอดจากประเทศแม่ จึงมีทั้งประเทศที่ใช้แนวทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democracy) อำนาจนิยมหรือเผด็จการ (Dictatorship) และสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Monarchy) รวมทั้งการปกครองแบบรัฐศาสนา^๔ (Theocratic State) โดยสามระบอบหลังนี้ในทางทฤษฎีเป็นระบอบที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการโลกาภิวัตน์ ที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเปิดตลาดเสรีเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์สามารถดำเนินต่อไปได้แก่เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็คือการล่มสลายของสหภาพโซเวียตมีผลให้ยุคสงครามเย็นซึ่งครอบงำโลกอยู่เกือบครึ่งศตวรรษยุติลง อุปสรรคทางการเมืองก็พลอยสลายไปด้วย ประเด็นทางเศรษฐกิจกลายเป็นนโยบายหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจเคียงคู่กันในยุคสงครามเย็น ถือเป็นโอกาสจากช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบโลกนี้ ประกาศระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย การเปิดการค้าเสรี การเคารพในสิทธิมนุษยชน และการรักษาสันติภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในการใช้เป็นข้ออ้างหรือสร้างความชอบธรรมในการเข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่าง ๆ โดยนำหลักการหรือประเด็นเกี่ยวกับการจัดระเบียบโลกใหม่นี้ กดดันให้ประเทศที่มีได้มีการปกครองแบบ

^๓ ประเทศโลกเหนือ หมายถึงประเทศพัฒนา มีที่ตั้งของประเทศส่วนใหญ่เหนือเส้นศูนย์สูตร และประเทศโลกใต้ หมายถึงประเทศโลกที่สาม มีที่ตั้งของประเทศส่วนใหญ่อยู่ใต้เส้นศูนย์สูตร

^๔ รัฐศาสนา หมายถึงรัฐที่ศาสนาจักรเป็นฝ่ายใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง เช่น อิหร่าน

ประชาธิปไตย เปลี่ยนมาให้เสรีแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองมากขึ้น และเชื่อว่าหากประเทศนั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบประชาธิปไตยแล้ว จะทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นแบบทุนนิยมโดยอัตโนมัติ ซึ่งเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการแผ่ขยายของธุรกิจข้ามชาติของประเทศตะวันตก

การปรับแก้แรงผลักดันด้านทุนอย่างมหาศาลอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และการปฏิวัติเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ได้ทำให้ตลาดภายในประเทศมีขนาดเล็กเกินไป ไม่สามารถรองรับพลังการผลิตและพลังเงินทุนอันมากมายได้ จึงต้องส่งออกเงินทุนและกระจายการผลิตข้ามพรมแดนไป เกิดเป็นธุรกิจและการค้าข้ามพรมแดนขึ้น ทำให้การค้าโลกขยายตัวอย่างมหาศาล ซึ่งแรงกดดันของการค้าและการลงทุนข้ามชาติ บีบให้ประเทศต่าง ๆ ต้องเลิกหรือลดทอนกฎระเบียบเพื่อเปิดเสรีทางการค้า การเงิน และการลงทุนผ่านองค์กรการระหว่างประเทศต่าง ๆ จนกระทั่งผลักดันให้เกิดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การศึกษา การสาธารณสุขให้เป็นแบบธุรกิจเอกชน หรือให้เอกชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้การผลิตสินค้าสาธารณะ (Public Goods) ตกอยู่ในมือของบรรษัทต่าง ๆ ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายโดยทั่วไปจะมีรัฐบาลเป็นผู้ลงทุนใหญ่ก็ได้เปิดทางให้ธุรกิจเอกชนทั้งภายในประเทศและทุนข้ามชาติเข้ามามีส่วนร่วมและซื้อกิจการไปดังที่ปรากฏในหลายประเทศในลาตินอเมริกา อเมริกาใต้ และประเทศไทย

๕. ความเปราะบางของระเบียบโลกใหม่

โครงสร้างระบบการเมืองโลกใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตผลักดันให้บทบาทของสหรัฐอเมริกาโดดเด่นขึ้นจากการถือโอกาสที่คู่แข่งช่วงสงครามเย็นหมดอำนาจลงประกาศระเบียบโลกใหม่ดังที่กล่าวไปแล้ว ทำให้ระบบโลกเป็นแบบขั้วอำนาจเดียว การเจรจาแบบพหุภาคีลดความสำคัญลง ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจมีความรุนแรงขึ้น จนมีการกล่าวถึงรูปแบบของสงครามเศรษฐกิจที่อาจมีขึ้นในอนาคต

ช่องว่างทางยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของยุคสงครามเย็นกับยุคหลังสงครามเย็นที่โครงสร้างแบบใหม่ยังไร้เสถียรภาพ สงครามอ่าวเปอร์เซียเกิดขึ้น จากการตอบโต้ของสหรัฐอเมริกาต่ออิรัก ซึ่งให้เห็นวิธีการทำงานของระเบียบโลกใหม่ที่สหรัฐอเมริกาตัดสินใจเพียงลำพัง แล้วจึงให้ UNSC (United Nations Security Council) รับรองการตัดสินใจ ตลอดจนสงครามโครเอเชีย สงครามอ่าวเปอร์เซียครั้งที่สอง และสงครามอัฟกัน เป็นภาพที่สหรัฐอเมริกาสร้างให้ตัวเองในฐานะมหาอำนาจโลกด้านการทหารเป็นจุดเด่น เป็นการผูกขาด และเป็นการกระทำฝ่ายเดียว ในขณะที่ศักยภาพด้านการผลิตของสหรัฐอเมริกา โดยเปรียบเทียบกับชาติอื่นลดลง นั่นคือสหรัฐอเมริกามีบริโภคมมากกว่าที่ตนเองผลิตได้ แต่ด้วยเหตุว่าต่างชาติจำนวนมากพร้อมจะถือเงินดอลลาร์หรือสินทรัพย์ในรูปของดอลลาร์ ตั้งแต่ปลายปี ค.ศ.๑๙๘๗ เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาเป็นลูกหนี้รายใหญ่ที่สุดในโลก โดยที่ต่างชาติเป็นผู้จ่ายส่วนต่างของการบริโภคกับความสามารถในการผลิตของสหรัฐอเมริกานั้นเอง

โครงสร้างระเบียบโลกใหม่นี้จึงถือว่า ยอดสุดของปิรามิดนั้นอ่อนปวกเปียก แต่ตัวพื้นฐานของโครงสร้างปิรามิด ซึ่งหมายถึงพื้นฐานด้านพลังทางสังคมได้พยุ่งส่วนยอดไว้ แต่แน่นอนว่าฐานรากนี้กำลังผุ่กร่อนอย่างช้า ๆ จากโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจที่กำลังสร้างความแตกแยกและความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อการเมืองระดับโลก กล่าวให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คืออำนาจทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา กำลังถูกท้าทายโดยพลังทางสังคมที่เกิดขึ้น และโดยความตึงเครียดเซมิงเกลียวยิ่งขึ้น ทั้งในประเทศยากจนและประเทศร่ำรวย ซึ่งความแตกต่างด้านเศรษฐกิจและสังคมยังคงเป็นประเด็นความขัดแย้งพื้นฐาน ขณะที่กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจยิ่งทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนต่างจากกันอย่างสุดขั้วทุกหนแห่งในโลก แต่การแสดงออกมักออกมาในรูปของความแตกต่าง ที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ชนชั้น ศาสนา และองค์กรที่สังกัด หากกล่าวโดยรวมก็หมายถึงความหวงแหนในอัตลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งถูกคุกคามโดยกระบวนการโลกาภิวัตน์

ณ ฐานรากของโครงสร้างของระบบโลกคือพลังทางสังคม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบดั้งเดิม คือขบวนการสหภาพแรงงานและขบวนการชาวนาที่เรียกร้องความเป็นธรรม แต่ขบวนการเหล่านี้ไม่อาจพัฒนาต่อไปได้เพราะได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ แต่สหภาพแรงงานก็พอมีประสบการณ์การทำงานและอุดมการณ์ จึงสามารถดึงพลังจากฝ่ายอื่น ๆ มาร่วมขบวนด้วยได้ และเพื่อที่จะเข้าใจถึงพลังทางสังคมต่าง ๆ ที่ก่อตัวขึ้นในรูปแบบใหม่ ๆ จึงจำเป็นต้องทบทวนถึงการก่อเกิดอัตลักษณ์ต่าง ๆ ที่ให้ความหมายและบทบาทแก่ผู้คน และลักษณะของการถูกคุกคามที่นำไปสู่ความตึงเครียด และการต่อสู้ในรูปแบบต่าง ๆ ในที่สุด การทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ จะช่วยให้เราเข้าใจถึงรากเหง้าของความขัดแย้งที่แท้จริง

อัตลักษณ์มีความสำคัญ เพราะเป็นศูนย์รวมที่ผู้คนจะผูกพันเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งบ่อยครั้งมีนัยสำคัญต่อการเมือง ในแง่ที่สามารถถูกใช้เพื่อการเคลื่อนไหวของคนจำนวนมากในการทำเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่และเพื่อจุดหมายทางสังคมที่กลุ่มต้องการ ขบวนการทางสังคมใหม่ ๆ มุ่งประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน อิตถีเพศนิยม(Feminism) และขบวนการเพื่อสันติ ฯลฯ และได้ขยายไปตามที่ต่าง ๆ ในโลก ขบวนการเหล่านี้กระตุ้นความตื่นตัวเรื่องอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชนชาติ ชาตินิยม ศาสนา หรือความแตกต่างทางเพศ

อัตลักษณ์ใหม่ดังกล่าวมีบทบาทเข้ามาแทนที่แนวคิดเรื่องชนชั้นที่เคยเป็นประเด็นหลักของความขัดแย้งทางสังคม ในทำนองเดียวกับเรื่องชนชั้น อัตลักษณ์ได้พลังจากความคับข้องใจที่ถูกเอาเปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจ นำไปสู่การประท้วงที่ครอบคลุมประเด็นที่กว้างขวางกว่าเรื่องของอัตลักษณ์แบบเดิม ๆ ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงเป็นประเด็นความขัดแย้งพื้นฐาน ขณะที่กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจยิ่งทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนต่างจากกันอย่างสุดขั้วทุกหนแห่งในโลก การเคลื่อนไหวของพลังทางสังคมนี้แสดงให้เห็นถึงทางเลือกต่าง ๆ สำหรับอนาคตมนุษย์ ที่ไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับการขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้งของกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ที่กำหนด

โดยการแข่งขันในตลาดโลก ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่สังคมมนุษย์โลกที่ขาดความหลากหลาย และความ เป็นอัตลักษณ์

๖. ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมโลก

ถึงตรงนี้จะเห็นว่าความเป็นพลวัตของโลกาภิวัตน์นั้น เป็นไปค่อนข้างรอบด้าน และมีมิติหลาย ๆ อย่างที่เราคิดไม่ถึง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การที่ทุกส่วนของโลกถูกเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน และทำให้เราทุกคนต้องตระหนักว่า ณ บัดนี้ เราไม่ได้อยู่นคนเดียวโดด ๆ ในโลกแห่งนี้ หากแต่เป็น “พลเมืองของโลก” ที่พร้อมจะได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ณ อีกฟากหนึ่งของโลก จะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นกับความสามารถในการปรับตัว และการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อแสวงประโยชน์และโอกาสจากวิกฤติที่เกิดขึ้นภายในสังคม

๖.๑ ผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจ เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อนของปัญหา ทำให้ประเด็นทางการเมืองแยกไม่ออกจากประเด็นทางเศรษฐกิจได้อย่างเด็ดขาด เหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นทางการเมือง เห็นได้ชัดว่าส่วนมากมักมีประเด็นทางเศรษฐกิจแทรกอยู่ทั้งสิ้น และในทำนองเดียวกัน ปัญหาทางเศรษฐกิจมากมายที่ไม่สามารถแก้ไขให้ยุติไปได้ ก็เนื่องมาจากมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก ในที่นี้จึงรวมผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นหัวข้อเดียวกัน

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรมถูกปรับเปลี่ยนจากที่เคยผลิตภายในโรงงานขนาดใหญ่ที่รวมขั้นตอนการผลิตต่าง ๆ เข้าไว้ภายในโรงงานเดียว และใช้แรงงานกึ่งฝีมือเพื่อผลิตสินค้าที่ทันสมัยในระบบสายพานแบบที่เรียกกันว่าระบบฟอร์ด (Fordism) กลัปกลายเป็นรูปแบบที่ล้ำสมัยเสียแล้ว ระบบการผลิตรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๒๑ นี้มีทั้งการผลิตที่ศูนย์กลาง และการผลิตที่ประเทศรอบนอก โดยที่การผลิตที่ศูนย์กลางจะเน้นไปที่เรื่องการเงิน การวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งใช้คนจำนวนไม่มาก ในขณะที่การผลิตในประเทศรอบนอกจะเน้นการผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ อาจใช้ระบบเหมารช่วงงานหรือการจัดซื้อจากบริษัทท้องถิ่น ใช้แรงงานชั่วคราว หรือทำงานแบบไม่เต็มเวลา ซึ่งการกระจายแหล่งผลิตนี้ ทำให้ได้ประโยชน์จากแรงงานแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น แบ่งตามเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ ส่งผลให้การรวมกลุ่มของแรงงานเพื่อเรียกร้องต่อรองต่อนายจ้างเป็นไปได้ยากกว่าระบบเดิมที่มีสหภาพแรงงานที่เหนียวแน่น เป็นองค์กรของกลุ่มแรงงานที่มีอำนาจต่อรองสูง ปรากฏการณ์นี้ในทางกลับกันก็เพิ่มพลังอำนาจให้แก่ฝ่ายทุนในกระบวนการผลิต นอกจากนั้น ประเด็นสำคัญคือธุรกิจถูกควบคุมโดยรัฐบาลของประเทศหนึ่งประเทศใดได้ยากลำบากขึ้น เพราะมีการกระจายกระบวนการผลิตขั้นตอนต่าง ๆ ของสินค้าประเภทเดียวกันไปยังแหล่งผลิตหลายประเทศ

ระบบการผลิตดังกล่าวสามารถหาประโยชน์จากการแบ่งเขตเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และใช้ในการต่อรองกับประเทศต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต หลีกเลียงภาษีอัตราสูง หลีกเลียงประเทศที่มีกฎเกณฑ์

ต่อต้านมลภาวะเข้มนวด มุ่งลงทุน ณ ประเทศที่ธุรกิจสามารถควบคุมคนงานได้ และสามารถให้หลักประกันด้านเสถียรภาพทางการเมือง และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการผลิตระดับโลก

ประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตยที่เปิดรับนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีมานานแล้ว หากพิจารณาเฉพาะส่วนของระบบทุนนิยมโลก กล่าวได้ว่าสยามประเทศหรือไทยเกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศกับจีน ซึ่งเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการค้าของโลกตะวันออกและโลกตะวันตกตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๓ และได้ปรากฏว่ามีการค้ากับโลกตะวันตกโดยตรงตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อมีการทำสัญญาค้าขายกับชาติตะวันตกทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส ฯลฯ โดยเฉพาะสัญญาค้าขายกับอังกฤษที่รู้จักกันในนามสัญญาบาวริง และการที่ชนชั้นนักรบวัฒนธรรมตะวันตก และทำให้ประเทศเปลี่ยนจากรัฐราชาธิราชเป็นรัฐชาติ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์นี้ นับว่าเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ผลักดันและเอื้อต่อการผนวกประเทศเข้ากับตลาดโลกในเวลาต่อมา ในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายเปิดเสรีนี้ นับว่ามีส่วนช่วยให้ประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ในขณะเดียวกัน ก็นำพาประเทศเข้าไปผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลก นั้นหมายถึงการเข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็วและทำให้เกิดความยากลำบากในการปรับตัวในเวลาต่อมา

การขยายตัวของระบบทุนนิยมที่แผ่ขยายไปทั่วโลก พร้อม ๆ กับการสร้างกระแสประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้การค้าการลงทุนเป็นไปอย่างเสรี ก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรการค้าโลก (World Trade) องค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลก (IBRD) เป็นกลไกหรือตัวแทนของบรรษัทข้ามชาติและประเทศพัฒนาแล้ว^๔ เพื่อที่จะใช้องค์กรเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ประเทศไทยก็ถูกองค์กรเหล่านี้เข้าควบคุมระบบเศรษฐกิจด้วยเหมือนกัน

ประเทศสมาชิกต้องดำเนินนโยบายด้านการค้า เศรษฐกิจ ตามนโยบายที่กำหนดโดยองค์กรเหล่านี้ เช่น เปิดเสรีด้านการค้า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ สินค้าที่ผลิตต้องไม่มีการลอกเลียนแบบโดยต้องยึดกฎหมายลิขสิทธิ์ สินค้าต้องผลิตตามมาตรฐาน ISO เป็นต้น ซึ่งนโยบายเหล่านี้ หากมองเพียงผิวเผินก็เหมือนจะเป็นนโยบายที่ดี เพราะจะทำให้ประเทศต่าง ๆ เดินไปในทิศทางเดียวกัน แต่เมื่อมองที่ความสามารถในการแข่งขันแล้ว ประเทศที่มีทุนน้อยไม่สามารถแข่งขันด้านเศรษฐกิจกับประเทศที่มีทุนมากได้เลย แต่เมื่อต้องทำตามกฎระเบียบก็ทำให้ได้กำไรน้อยลง เงินเข้าประเทศเพื่อพัฒนาศักยภาพก็น้อยลงหรือแทบไม่มีเลย ทำให้ประเทศซึ่งยากจนอยู่แล้ว ก็ยากจนลงไปอีก ก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาวดังเห็นได้จากหลาย ๆ ประเทศในโลก

^๔ ดูได้จากโครงสร้างองค์กรที่มีผู้บริหารระดับสูงอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ผู้อำนวยการธนาคารโลกมาจากสหรัฐอเมริกา ผู้อำนวยการไอเอ็มเอฟมาจากกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก ซึ่งกำหนดหรือสร้างนโยบายที่สำคัญเกิดในที่ประชุมลับและไม่โปร่งใสเฉพาะผู้แทนจากประเทศพัฒนาแล้ว ที่เรียกกันว่า "ห้องประชุมเขียว" (Green Room) และผู้แทนจากประเทศโลกที่สามจำต้องยอมรับนโยบายที่กำหนดไว้แล้ว

จากการที่ตลาดภายในถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตลาดโลกทำให้การผลิตเป็นไปเพื่อขายตามความต้องการของตลาด ทำให้ชุมชนไม่สามารถกำหนดราคา รูปแบบ การผลิต ปรับปรุงพันธุ์ คัดเลือกพันธุ์ มีการใช้ปุ๋ยเคมี ฆ่ายาฆ่าแมลงมาก ทำให้การผลิตต้องลงทุนสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มมีที่ดินทำกินน้อยลงหรือสูญเสียที่ดินทำกิน ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ถูกทำลาย เนื่องจากการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อขายใช้พื้นที่มาก รวมทั้งการใช้สารเคมีในปริมาณที่มากขึ้น เกิดการขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร น้ำ ดิน ป่า ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ไม่สามารถแก้ไขได้ เนื่องจากนโยบายรัฐถูกกำหนดโดยนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ บริษัทการเกษตรขนาดใหญ่ที่ครอบงำการเกษตรผ่านการส่งเสริมของรัฐ ผูกขาดและควบคุมการผลิต

การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโลกส่งผลต่อผู้นำของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศโลกที่สาม ที่ต้องปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อสอดคล้องกับการเปิดเสรีทางการค้า ทำให้กลุ่มทุนสากลหรือบรรดาบริษัทข้ามชาติทั้งหลายอยู่ในฐานะที่ประเทศต่าง ๆ ต้องสนองข้อเรียกร้องของกลุ่มทุนสากลตลอดเวลาเพื่อรับใช้ทั้งผลประโยชน์ของตนเอง ของกลุ่ม และของกลุ่มทุนสากล บทบาทของรัฐที่ต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายตามระบบเศรษฐกิจโลก นำไปสู่ความขัดแย้งและอาจถึงกาลล่มสลายของระบบประชาธิปไตยก็เป็นที่น่าเป็นไปได้ เพราะนโยบายไม่ได้ออกมาจากการเรียกร้องของประชาชน แต่ออกมาจากความต้องการของกลุ่มทุนมากกว่า รัฐก็มุ่งตอบสนองกลุ่มทุน ในขณะที่เดียวกันก็ลดทอนหรือละเลยการให้บริการแก่ประชาชน ลดสวัสดิการและความช่วยเหลือประชาชนลงไปด้วย

เมื่อเศรษฐกิจเป็นปัจจัยชี้้นำการกำหนดนโยบาย การเมืองในระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงเกิดขึ้นได้ยาก เพราะกลุ่มทุนชาติเข้ามามีบทบาทและในที่สุดจะเข้าครอบงำการเมือง ซึ่งกลุ่มทุนชาติได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลางที่เชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจเสรี โดยละเลยปัญหาที่แท้จริงของประชาชน ในขณะที่ประชาชนอีกฝ่ายถูกกดขี่และได้รับผลกระทบมหาศาลจากการเปิดเสรีทางการค้า ทำให้ประชาธิปไตยซึ่งเป็นความหวัง เป็นกลไกสำหรับประชาชนในการสร้างความเป็นธรรมในสังคมถูกคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้อำนาจมหาศาลของสถาบันการเงินสากล เช่น ธนาคารโลก IMF รวมทั้งองค์การการค้าโลกทำให้เราไม่สามารถดำเนินนโยบายอิสระได้ ในที่สุดรัฐบาลก็ขาดความก้าวหน้าในการลดช่องว่างด้านมาตรฐานความเป็นอยู่ระหว่างประชากรที่ร่ำรวยและประชากรที่ยากจน ซึ่งเกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก ทั้งในยุโรปตะวันออก เอเชีย ลาตินอเมริกา ไม่เว้นแม้กระทั่งในกลุ่มประเทศ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) ที่ก้าวหน้า

๖.๒ ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม โลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับกระแสของทุนนิยม ได้ถาโถมเข้าสู่สังคมชนบท มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมของคนชนบทอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนที่ขาดความเข้มแข็งต้องเผชิญกับปัญหาที่คนในชุมชนมีความสุขลดลง มีรายได้ไม่พอรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงรากฐานการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้ง

ความคิด และค่านิยมเดิมจากการพึ่งตนเอง มาเป็นการบริโภคนิยมโดยผ่านกลไกตลาด สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ นอกจากนั้นระบบการศึกษาได้ดึงคนออกจากท้องถิ่น ทำให้เกิดการขาดช่วงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ (ท้องถิ่นขาดโอกาสในการกำหนดหลักสูตรหรือสิ่งที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของท้องถิ่น) สื่อซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสาร ก็วิ่งตามกระแสทุน กระตุ้นการบริโภคโดยเฉพาะกลุ่มเด็ก เยาวชน เกิดความต้องการเทียม ที่เกินความพอดี

พวกชุมชนท้องถิ่นนิยมมักวิจารณ์โลกาภิวัตน์ว่าส่งผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น การเปิดติสเคาน์เตอร์ขนาดใหญ่ทำให้ธุรกิจรายเล็กรายย่อยในท้องถิ่นล่มสลาย และยังทำลายวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม พลั้งของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้เมืองหลัก ๆ ขยายตัวบนความสูญเสียของวิถีชีวิตในชนบท เห็นได้จากการที่ชาวบ้านย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ อย่างแออัด แต่ผู้คนเหล่านี้ขาดรากเหง้าของวิถีชีวิตในมหานคร จึงไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าการจมปลักอยู่กับวัฒนธรรมทุนนิยมที่นิยมวัตถุ เพราะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกไปจากวิถีชีวิตตามธรรมชาติของตนกับวิถีชีวิตในเมือง ซึ่งมีลักษณะลดทอนความเป็นมนุษย์อย่างมาก

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของไทยจะเฟื่องฟูมากขึ้นในการเข้าสู่กระแสสากล แต่ความไม่เท่าเทียมก็ยังคงมีให้เห็นอยู่อย่างดาษดื่นทั่วไป ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยิ่งกว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในชนบทที่ต้องเผชิญกับผลกระทบของกระบวนการที่ทำให้กลายเป็นพวกชายขอบ ถูกปฏิเสธสิทธิในการควบคุมทรัพยากรของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน น้ำ ป่าไม้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรงระหว่างรัฐ กลุ่มนักธุรกิจ และชาวชนบท ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้นเกือบทั้งหมดถูกจัดการให้เป็นไปตามความพึงพอใจของตลาดโลก ในขณะที่ชาวบ้านในชนบทยังถูกกดดันให้ตกอยู่ในวังวนของลัทธิการค้าและบริโภคนิยมด้วยการเข้าร่วมอยู่ในกระแสเศรษฐกิจโลกและสื่อระดับโลกโดยไม่รู้ตัวในลักษณะเดียวกับคนในสังคมเมือง แต่ชาวบ้านในชนบทกลับถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการกำหนดชะตาชีวิตตัวเองมากขึ้นทุกที

^๖ มอง โบดริลลาร์ด (Jean Baudrillard) เป็นนักคิดวิพากษ์สังคมบริโภคนิยม โดยโบดริลลาร์ดมองเห็นว่าการบริโภคในปัจจุบันไม่ใช่การบริโภคเพื่อสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐาน หรือการใช้ประโยชน์โดยตรงจากสินค้าอีกต่อไป หากแต่กลายเป็นการบริโภคเชิงความหมาย หรือที่เรียกว่า "การบริโภคเชิงสัญลักษณ์" (Consumption of Sign) ซึ่งในปัจจุบันนี้การบริโภคสินค้าต่าง ๆ ของคนทั่วไป เป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ "ความต้องการ" สำหรับสังคมบริโภคจึงไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงที่แท้จริงใช้ทำหน้าที่อะไร แต่เป็นความต้องการ "ความแตกต่าง" ที่มีความแตกต่างใน "ความหมายของสังคม" สังคมในปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง แต่เป็นผลมาจากขอบเขตวัฒนธรรม การบริโภคจึงเป็นเรื่องของการโอ้อวด เป็นการบริโภคจินตนาการ บริโภคความฝัน ที่เกิดจากการสร้างขึ้นผ่านทางโฆษณาซึ่งทั้งหมดถูกสร้างด้วยคำการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ตลอดเวลา ซึ่งเป็นภาพลวงในระบบทุนนิยม ซึ่งสร้างอุปาทานหรือกลลวงอย่างต่อเนื่องในการบริโภควัตถุจนยากที่จะมองวัตถุนั้นได้อย่างลึกซึ้ง หรืออาจเรียกความต้องการเช่นนี้ว่าเป็นความต้องการเทียม (Pseudo Need) ที่มีได้เกิดจากความต้องการทางร่างกายอย่างแท้จริง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในลักษณะ “ล่างสู่บน” (Bottom – up) ที่ประชาชนเป็นรากฐานอำนาจที่รัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ ต้องพิจารณาว่าประชาชนมีความต้องการอย่างไร คิดอย่างไร กับองค์กรด้านอำนาจ ระบบรัฐ และองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ประเด็นเหล่านี้ค่อย ๆ หดหายไปจากระบบ สิ่งที่เข้ามาทดแทนคือความไม่ไว้วางใจของประชาชนพลเมืองที่มีต่อชนชั้นทางการเมือง ซึ่งมักถูกมองว่าคอร์รัปชัน ให้ความสำคัญกับตำแหน่งของตนมากกว่าคำนึงถึงผลประโยชน์ของสาธารณชน และไร้ประสิทธิภาพเนื่องจากไม่อาจเข้าใจและจัดการแก้ปัญหาสำคัญ ๆ เช่น การว่างงาน การบริการสาธารณะที่เสื่อมถอย และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่สูงขึ้น ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมที่รุนแรง ความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ

ประชาธิปไตยแบบคลาสสิกนั้น พลเมืองคือปัจเจกบุคคลที่เป็นอิสระ มีสิทธิได้รับบริการจากรัฐ และมีส่วนพิจารณากำหนดแนวทางสู่สังคมอนาคตที่ดี แต่ในเมื่อกระบวนการโลกาภิวัตน์ได้มีผลให้ทางเลือกต่าง ๆ ถูกยกเลิกไป พลเมืองจึงไม่มีบทบาทเสนอความต้องการอะไรได้มากนัก ในขณะที่นักการเมืองก็จะพูดถึงแต่เรื่องการเสียภาษี การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการลงทุนของนักลงทุนเป็นประเด็นสำคัญ บทบาทของรัฐบาลจึงดูเหมือนว่าเหลือเพียงแค่การแข่งขันดำเนินนโยบายที่มุ่งผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม เพื่อผลในการเอาชนะที่มั่งคั่งบริหารที่มั่งคั่งอื่น ๆ ที่อาจจะเข้ามาเป็นผู้บริหารแทน

ภายใต้สภาพดังกล่าว มีช่องทางเปิดให้แก่กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของทางการ เข้ามามีบทบาทขนานไปกับกลุ่มที่ทำหน้าที่อย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นลักษณะของขบวนการใต้ดินที่ปฏิบัติการอยู่ในโลกใต้ดิน ซึ่งโดยทั่วไปมีบทบาทสนับสนุนอำนาจของโลกทางการด้วย อย่างเช่น มาเฟีย นักค้ายาเสพติด นักค้าอาวุธสงคราม ธนาคารที่ฟอกเงิน องค์กรก่อการร้ายข้ามชาติ กลุ่มอุปลักษณ์ตนเองเป็นผู้นำศาสนา และนักธุรกิจเพศพาณิชย์ กลุ่มเหล่านี้อาจร่วมมือกันทำงานหรือขัดผลประโยชน์กัน นักวิชาการมุ่งศึกษาแต่เรื่องการเมืองที่เป็นทางการ กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นทางการแต่ในยุคที่การเมืองภาคทางการเริ่มเสื่อมถอยและปัญหาสังคมถึงขั้นวิกฤติ และขณะที่โลกใต้ดินกำลังเฟื่องฟู ทำให้รัฐบาลต้องใส่ใจกับการวิเคราะห์ห้วงการโลกใต้ดินมากขึ้น โดยเน้นประเด็นการปรับกระบวนการทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพ เพื่อควบคุมและลดช่องว่างของกิจกรรมใต้ดินลง แม้จะไม้อาจกำจัดให้หมดสิ้นไปก็ตาม

นอกจากช่องว่างระหว่างชนชั้นการเมืองกับประชาชนที่ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรใต้ดินดังกล่าวแล้ว สภาพเช่นนี้ยังก่อให้เกิดพลังทางสังคมที่อยู่บนดิน ทั้งที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นองค์กรภายในชุมชนท้องถิ่นเพื่อต่อสู้เรียกร้องผลประโยชน์ภายใต้สถานการณ์ที่บีบคั้นกดดันจากทั้งรัฐบาลของตนเอง และจากองค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ ที่พยายามนำเอาผลประโยชน์ทางการค้ามาเป็นตัวนำนโยบายต่างประเทศ จนละเลยหรือขัดแย้งกับหลักการสิทธิมนุษยชน อย่างเช่น การรวมกลุ่มของพลเมืองคองโก นำไปสู่การล่มสลายของรัฐบาลโจรโมบูตู ที่เขี่ยปลาของกลุ่มของชาปาติस्ताที่พัฒนามาจากขบวนการกองโจรของกลุ่มชนชาติ มีบทบาทเป็นพลังฟื้นฟู

สังคมประชาของเม็กซิโก ในอินโดนีเซียมีขบวนการจัดตั้งที่แผ่ขยายออกไป และอาจมีศักยภาพเป็นฐานอำนาจการเมืองใหม่ที่ทดแทนอำนาจเดิมที่ทั้งคอร์รัปชันและเผด็จการ ที่แคนาดาหลังประชาชนถูกกระตุ้นให้ตื่นตัวด้วยกระแสการต่อต้าน NAFTA , APEC และข้อตกลงพหุภาคีอื่น ๆ ที่ล้วนแต่เป็นสถาบันที่เกิดจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ ในประเทศไทยเกิดขบวนการต่อต้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี ติดตามด้วยการต่อต้านโลกาภิวัตน์ของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม^๗ กล่าวได้ว่าพลังทางสังคมเหล่านี้เป็นกระแสต่อต้านที่เรียกว่า "โลกาภิวัตน์จากเบื้องล่าง" ทำการต่อต้านกระบวนการโลกาภิวัตน์ ที่ทำลายทางเลือกของสังคมที่นำไปสู่การมีอนาคตที่ดี จะเห็นได้ว่าการยอมรับโลกาภิวัตน์หรือวัฒนธรรมสากลของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ก็มีได้เป็นไปโดยง่าย

ในอีกด้านหนึ่ง กระบวนการโลกาภิวัตน์ได้เข้าถึงสังคมและชุมชนต่าง ๆ ผ่านทางระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบสารสนเทศ ทำให้รูปแบบทางสังคมและการดำเนินชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ถูกหล่อหลอมให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก ซึ่งวัฒนธรรมอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระบวนการโลกาภิวัตน์ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกิดจาก ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอันนำไปสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยม ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะต้องปรับตัวและพัฒนาตนเองเพื่อรับเอาวิทยาการทันสมัย ซึ่งส่วนใดของโลกจะรับได้มากน้อยแค่ไหน หรือช้าเร็วอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของสังคมนั้น ที่แน่นอนคือต้องมีการฝึกฝน การเรียนรู้โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความชำนาญ จึงจะสามารถรับถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสารสนเทศไปสู่ระดับต่าง ๆ ของประเทศ พร้อม ๆ กันนั้น ระบบสารสนเทศก็เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ระบบทุนนิยมแผ่ขยายไปได้ นั่นหมายถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้น ผลกระทบจากการบริโภคข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทำให้เกิดการซึมซาบ ยอมรับเอาวัฒนธรรมสากลโดยไม่รู้ตัว และปราศจากการขัดขืนต่อต้านไปโดยปริยาย วิถีชีวิตแบบตะวันตกที่พร้อมกับพฤติกรรมการบริโภคทั่ว ๆ ไปซึ่งตกอยู่ภายใต้เทคนิคการโฆษณาสินค้าแบบใหม่ ซึ่งขึ้นกับความต้องการสินค้าหลายรูปแบบ หลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย อาหารการกิน การท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ดูหนังฟังเพลง ก็จะเป็นไปตามแนวทางตะวันตก ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นเรื่องของความทันสมัย ทำให้ปัญหาสังคมที่มีความแตกต่างทางชนชั้น ค่อย ๆ ลดความแตกต่างลงไป เนื่องจากการบริโภคสินค้า บริการ ในรูปแบบคล้าย ๆ กัน นอกจากนั้น การใช้สอยสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อาทิ โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ กล้องถ่ายรูป ก็มีเปลี่ยนรุ่นบ่อยไปตามแผนการผลิตสินค้า ทำให้การบริโภคเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือย รวมทั้งการกระจายตัวของห้างประเภท Discount Store และร้านค้า Franchise

^๗ อ่านเพิ่มเติมใน โดม ไกรปรกรณ์, "ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ.๒๕๒๕ - ๒๕๓๕ : ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล," (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๔ - ๑๖๕ ; โดม ไกรปรกรณ์, "ขบวนการทางสังคมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี (พ.ศ.๒๕๒๕ - ๒๕๓๕)," บทความชิ้นนี้เป็นเอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมนุษยวิทยาครั้งที่ ๔ เรื่องวัฒนธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง ที่ศูนย์มนุษยวิทยาสรินทร เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘

อาทิ เคเอฟซี แมคโดนัลด์ ฯลฯ ซึ่งผุดขึ้นเป็นดอกเห็ดไปทุกชุมชน ยิ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการบริโภค และส่งผลการดำเนินชีวิตที่เป็นวัฒนธรรม เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป จนทำให้ท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเคยมีความแตกต่างหลากหลาย กลายเป็นชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

แต่ด้วยอิทธิพลของลัทธิการค้า ได้มีการพยายามเปลี่ยนแปลงเกือบทุกอย่างที่เป็นไปได้ให้กลายเป็นสินค้า ไม่เว้นแม้แต่วัฒนธรรม จึงได้มีการมุ่งมั่นค้นหาความเป็นตัวตน ความโดดเด่นทางวัฒนธรรมของตนออกมาขายเพื่อดึงดูดให้มันักท่องเที่ยวมาชื่นชมในวัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าไปแล้ว ชุมชนต่าง ๆ ที่เคยเจียบสงบก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งก็สร้างปัญหาใหม่ ๆ แก่ชุมชนอีกในลักษณะเดียวกันกับปัญหาของเมืองใหญ่ ๆ

โลกาภิวัตน์สร้างผลกระทบต่อประเทศ ต่อภูมิภาค และท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศยากจนจะเสียเปรียบหลายด้าน ไม่เฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การย้ายแหล่งลงทุนของบริษัทข้ามชาติ เอาไปลงในประเทศหรือท้องถิ่นที่ไม่เข้มแข็งเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งแรงงานราคาถูก แหล่งที่ขาดระเบียบกฎหมาย เรื่องสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย การควบคุมแรงงาน ทำให้ท้องถิ่นที่อ่อนศักยภาพอยู่แล้วอ่อนลงไปอีก ที่ยากจนอยู่แล้วก็ยากจนลงไปอีก เหตุการณ์เช่นนี้นับว่าเป็นการฉวยโอกาสเอาเปรียบผู้ที่ฉลาดน้อยกว่า ทำที่สุดก็ทำลายสภาพแวดล้อม การเสื่อมสลายของความหลากหลายทางชีวภาพ การลดลงของพันธุ์ปลา เกิดภาวะโลกร้อน การที่ผู้คนได้รับผลกระทบจากมลภาวะมากขึ้น ตลอดจนความผันแปรของดินฟ้าอากาศที่ทำความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตร ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่ความเสื่อมโทรมในสังคม และสภาพแวดล้อมในระยะยาว

ตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคสมัยของการพัฒนาประเทศ และอยู่ในฐานะประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลไทย ที่มองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่ใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การลดลงอย่างมากของพื้นที่ป่าไม้ในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ - ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ จากการให้สัมปทานป่าไม้ หรือการจัดการน้ำในลักษณะโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ ที่มุ่งประโยชน์ด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า และการพัฒนาแหล่งน้ำตลอดช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ - ต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และออสเตรเลีย ตลอดจนองค์การการเงินระหว่างประเทศ อย่างเช่น ธนาคารโลก ซึ่งการดำเนินโครงการดังกล่าว ถูกต่อต้านอย่างมากจากชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เห็นปัญหาความเสียหายของพื้นที่ป่าและสัตว์ป่า ปัญหาแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเขื่อน ผลกระทบต่อการเกษตรและวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น กลุ่มคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน ซึ่งเป็นกลุ่มเริ่มต้นของขบวนการสิ่งแวดล้อม และเป็นกลุ่มต่อต้านกระบวนการโลกาภิวัตน์จากข้างล่างกลุ่มแรกในไทย กลุ่มนี้ยังเป็นตัวอย่างให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ที่ดำเนินการคัดค้านในลักษณะเดียวกันทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ

ในอนาคตต่อไป

นอกจากนั้น โลกาภิวัตน์จากข้างล่างหรือขบวนการทางสังคมนี้ ได้สร้างกระแสความคิด สภาพแวดล้อมนิยมที่ทำทลาย การพัฒนาในฐานะตัวทำลายสภาพแวดล้อม และเป็นที่มาของปัญหา สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม รวมทั้งว่าททกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ที่ตอบ โจทย์ว่าททกรรมการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตของระบบทุนนิยม ซึ่งได้ก่อและขยายตัวในประเทศพัฒนา และประเทศโลกที่ ๓ ตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ เป็นต้นมา

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือระหว่างโลกาภิวัตน์จากข้างบนกับโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง มี สิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปจากนโยบาย คือกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือสิทธิเสรีภาพในฐานะ พลเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ทั้ง ๆ ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น หัวใจสำคัญของการพัฒนาทุกระดับ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการ และ ผลประโยชน์ที่ได้หรือจะได้จากการพัฒนา

๗. เราจะเผชิญหน้ากับโลกาภิวัตน์อย่างไร

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ระบบเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากช่วงกลาง ทศวรรษ ๑๙๗๐ เราได้เห็นการเปลี่ยนผ่านจากลัทธิเคนส์ และลัทธิฟอर्डิสต์ มาเป็นโลกาภิวัตน์โดยเสรีนิยม ใหม่ดังกล่าวมาแล้ว โลกหลังสงครามพยายามสร้างระเบียบโลกที่ให้อภิธรรมทางเศรษฐกิจมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายด้านความมั่นคงของมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด และพยายามลดช่องว่าง ระหว่างประเทศรายกับประเทศจน ลัทธิเคนส์และลัทธิฟอर्डิสต์ เป็นเครื่องมือช่วยปรับระบบตลาดที่มีความ เหลื่อมล้ำ ให้มีความเสมอภาคมากขึ้น นโยบายและมาตรการต่าง ๆ ของ ๒ ลัทธินี้ เผชิญกับภาวะ วิฤติช่วงกลางทศวรรษ ๑๙๗๐ จากนั้น นโยบายและมาตรการต่าง ๆ ก็ถูกละเลยไปเรื่อย ๆ แล้วยอมให้มีการ เปิดเสรีและระบบตลาดเสรีเข้าครอบงำ ผลก็คือเกิดความขัดแย้งทางสังคมจากความสุดขั้วภายในสังคม และระหว่างสังคมทั้งในทางอัตลักษณ์ วัฒนธรรมอันดีงาม ระหว่างคนรวยกับคนจน และมีแนวโน้มสู่การล่ม สลายทางการเงิน การทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งวิกฤติภาวะธรรมชาติ ซึ่ง ปัญหาทั้งหมดนี้มีเส้นทางไหลไปสู่ทางตันแทบทั้งสิ้น หากยังไม่หาทางออกเสียตั้งแต่บัดนี้

หากจะมีทางออก คงเป็นไปได้ที่จะหันกลับไปใช้แนวทางก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่ต้อง เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ถอดด้ามเลยที่เดียวที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และไม่สร้างมลภาวะ ที่สำคัญต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์มากกว่าเดิม นอกจากนั้น การสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองความจำเป็นของมนุษย์ด้านสังคมก็เป็นสิ่งจำเป็น ได้แก่ บริการด้านสุขภาพ การศึกษา การดูแลเด็ก และกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ใช้แรงงาน เข้มขัน พัฒนาฐานการผลิตของท้องถิ่นที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และควบคุมให้การดำเนินงาน บรรลุผลประโยชน์แก่สังคม ซึ่งรัฐต้องเป็นผู้กำกับและให้ความชอบธรรมกับกิจกรรมใหม่ ๆ เหล่านี้

ทางออกสู่การมีชีวิตที่ดี : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงได้จุดประกายกับเศรษฐกิจทางเลือกของไทย ซึ่งส่งผลทั้งในด้านกว้างและด้านลึก จึงเป็นทางออกสำคัญลำดับแรกที่จะนำพาสังคมไทยไปสู่การมีชีวิตที่ดี

“ความพอเพียง” ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไปหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

ความพอเพียงนี้ จะต้องอาศัยเงื่อนไขของความรอบรู้ พร้อมด้วยเงื่อนไขของคุณธรรมเป็นปัจจัย เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

กระแสโลกาภิวัตน์ มิได้ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในแง่เดียว แต่ในอีกแง่หนึ่งยังทำให้เกิดความเสื่อมถอยตกต่ำทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เศรษฐกิจพอเพียงมิได้ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ก้าวทันโลกโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ยังให้คำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ด้วย

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้เกิดการพิจารณาอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบ และความระมัดระวังในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน เพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อการพัฒนาและบริหารประเทศที่อาจสุดโต่งไปในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงการมีรากฐานที่มั่นคง แข็งแรง สร้างการเจริญเติบโตอย่างมีลำดับขั้น สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งทางกายภาพและทางจิตใจควบคู่กัน

หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิได้ขัดกับกระแสโลกาภิวัตน์ ตรงกันข้าม กลับไปส่งเสริมให้กระแสโลกาภิวัตน์ได้รับการยอมรับมากขึ้น ด้วยการเลือกรับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบในแง่ดีต่อประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการเปลี่ยนแปลงในแง่ที่ไม่ดีและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพื่อจำกัดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อความเสียหายหรือไม่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อประเทศ ทำให้การพัฒนาและบริหารประเทศยังคงดำเนินต่อไปได้

การพิจารณาว่าสิ่งใดควรรับหรือสิ่งใดไม่ควรรับจากการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็น

เครื่องชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของความพอประมาณในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีใช้การจำนนต่อสภาพของโลกาภิวัตน์ที่ต้องรับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันก็มีใช้การปฏิเสธแบบหัวชนฝาว่า ไม่เอาโลกาภิวัตน์ทั้งหมด

หนทางที่จะพิจารณาเช่นนี้ได้ ผู้บริหารประเทศและประชาชนในประเทศ จำต้องมีความสามารถในการพิจารณา เหตุและผล นั่นคือการรู้ถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และการรู้ถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจหรือการกระทำนั้นๆ อย่างครบถ้วนก่อนที่จะตัดสินใจลงมือทำ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาด หรือให้มีโอกาสเกิดความผิดพลาดขึ้นน้อยที่สุด ความสามารถในการพิจารณาเหตุและผลนั้นจะต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมที่พร้อมในตัวของผู้บริหารประเทศและประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศ

ทางออกประการต่อมา เราควรต้องทบทวนนโยบายของชาติที่ต้องการพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว (โดยการเพิ่ม GNP และรายได้ต่อหัวเพื่อแตะเกณฑ์มาตรฐานของการเป็นประเทศพัฒนาแล้ว) ว่าประเทศชาติมีความจำเป็นขนาดไหนที่ต้องทำให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ในเมื่อการมุ่งมั่นเพิ่มรายได้ได้นั้น ต้องปลูกฝังว่าความสำเร็จของชีวิตคือการทำงานที่รายได้มาก ๆ ซึ่งนั่นก็คือลัทธิบูชาเงิน บุชชาวัตถุนั่นเอง ซึ่งสร้างความเสียหายและสับสนแก่สังคมอย่างมาก ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นต่อไปคือ การขายตัวของเด็กวัยรุ่นเพื่อแลกกับเงิน การเกิดอาชญากร นักศึกษากลายเป็นโจร ลูกฆ่าพ่อแม่เพียงเพราะอยากได้เงิน คนเป็นหนี้กันมากมายจากบัตรเครดิต พ่อแม่หลายคนตื่นนอนออกจากบ้านไปทำงานหาเงินจนลืมอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดี จนเด็กขาดความมั่นคงมั่นใจในหน้าที่ศีลธรรม ดังนั้น การมุ่งเพิ่มรายได้ให้สูงขึ้นตามเป้าหมายจึงไม่ใช่ในนโยบายที่เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบัน ในขณะที่เรายังมีทางเลือกในการพัฒนาประเทศให้น่าอยู่ร่มเย็นอีกมากมาย และจะมีประโยชน์อะไรที่เราจะมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นแล้วยังมีปัญหาที่ไม่พึงปรารถนารุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นสังคมที่น่าอยู่ นอกจากนั้น GNP สูง ๆ รายได้ต่อหัวสูง ๆ ก็มีได้ประกันว่าคนรวยจะไม่กระจุก คนจนจะไม่กระจาย ดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนาจึงไม่น่าจะอยู่ที่เงิน หากควรจะคิดว่าเราจะทำอย่างไรให้คนมีความสุขดี ไม่มีโรคที่เกิดจากการบริโภคเกินความจำเป็นขาดความยั้งคิด ทำอย่างไรให้คนมีอาชีพสุจริตพึ่งตัวเองได้ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ทำอย่างไรให้คนมีสถานภาพที่ดีเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม ทำอย่างไรให้คนมีครอบครัวที่อบอุ่นและไม่รู้สึกอ้างว้างเลือนลอยจนหาทางออกไม่ได้ หรือหาทางออกผิด ๆ เช่น การเล่นเกม กินเหล้า จับกลุ่มมั่ววามั่วเซ็กซ์ ทำอย่างไรให้คนมีความภาคภูมิใจในการมีชีวิตที่สะอาดดีงาม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ทำอย่างไรให้คนมีปัญญาแก้ไขปัญหาและปฏิบัติการกิจลุล่วงไปด้วยดี และทำอย่างไรให้คนรวยกระจายรายได้สู่คนจน

กรณีที่เรามองว่ากระแสโลกาภิวัตน์นำมาซึ่งลัทธิบริโภคนิยมที่ผู้คนหลงไหลไปกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และมีการบริโภคกันอย่างไม่มีควมยับยั้งชั่งใจ ทำให้อาณาเขตของหลายปัญหาดำเนินไปสู่ทางตันดังกล่าวแล้ว ดังนั้นจึงควรมีการปลูกฝังแนวทางการเป็นผู้บริโภคที่ดีแก่เยาวชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการกิน

การอยู่ การใช้เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรค ตลอดจนการใช้บริการต่าง ๆ ซึ่งการเป็นผู้บริโภคที่ดีในที่นี้ หมายถึงการเป็นผู้รู้จักจัดหาสิ่งที่ต้องการมาอย่างฉลาด ทั้งในแง่ของการใช้เงิน และใช้ความรู้เลือกสิ่งที่ดี และเหมาะสม ตลอดจนการใช้สิ่งที่ได้มาแล้วนั้นอย่างถูกต้องสมควร

ทางออกประการต่อมาเป็นแนวทางของประชาชนยุคใหม่ที่ต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน ในการยื่นหยัดเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการขยายตัวของทุนสากล โดยผ่านธนาคารโลก หรือผ่านสถาบันการเงินอื่น ๆ เช่น IMF OECF^๔ ฯลฯ ได้ทำให้ขอบเขตการลงทุนข้ามพรมแดนของแต่ละประเทศ สถาบันเงินทุนสากลทรงอำนาจมหาศาลและกลายเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ของประเทศโลกที่สามจำนวนมาก ความขัดแย้งระหว่างทุนชาติกับทุนสากลก็แทบจะไม่มีให้เห็นเพราะมีการแบ่งผลประโยชน์กันอย่างลงตัว การขยายตัวของทุนขนาดใหญ่จึงดำเนินไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เช่น การซื้อที่ดินขนาดใหญ่ ทำให้ประชาชนกลายเป็นผู้เช่า หรือผู้ไร้ที่ดินทำกิน การผลิตแบบหัตถกรรมถูกเบียดด้วยการผลิตแบบอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชนกลายเป็นคนตกงานและสูญเสียสัมฤทธิ์ผลซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ การทำลายสภาพแวดล้อมเพราะการลงทุนที่เห็นแก่ตัว เหล่านี้ล้วนกระทบวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนอย่างถึงรากถึงแก่น จึงเป็นภาระหน้าที่ของประชาชนและชุมชนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีความหวังของตนเองในการแก้ปัญหา โดยประชาชนควรติดตามตรวจสอบความเคลื่อนไหวของกลุ่มทุนสากล ที่จะมาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและแรงงานภายในสังคมอย่างเอาर्डเอาเปรียบ กลุ่มทุนเหล่านี้ได้มีการประสานประโยชน์กับกลุ่มทุนภายในประเทศอย่างแนบแน่น ซึ่งปรากฏในหลายรูปแบบ ทั้งในรูปโครงการระดับชาติ บริษัทร่วมทุน หรือการเข้ามาโดยตรงของทุนต่างชาติ ฯลฯ ประชาชนผู้มีจิตสำนึกต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง ควรจะได้ร่วมมือกันพิทักษ์ทรัพยากรอันมีค่าไว้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนคนไทยด้วยกันเองมากกว่า ดังนั้นประชาชนจึงควรมีกลไกติดตามสอดส่องอย่างถาวรต่อพฤติกรรมของกลุ่มทุนสากล และกลุ่มทุนชาติที่เข้าร่วมผลประโยชน์นี้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถพิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐานและผลประโยชน์ของชุมชนได้อย่างทันเวลา และเชื่อมโยงประสานงานกับเครือข่ายชุมชนต่างชาติ เพื่อร่วมมือกันคัดค้านพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของกลุ่มทุนดังกล่าว

ทางออกประการสุดท้ายอยู่ที่ใจของเราเอง ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ สิ่งต่าง ๆ เข้ามาโจมตีเราได้ง่ายมาก หากเราปล่อยให้กิเลสมันเข้ามาครอบงำเรา แล้วเราก็ปล่อยให้สิ่งจากข้างนอกเข้ามาโจมตีเราตลอดเวลา สังคมของเราคงเป็นสังคมที่ซบซ้นและแก้ไขไม่ได้ แต่ถ้าเรามองที่ตัวตนเราจริง ๆ มองเพียงว่าตัวเราต้องการอะไร และอะไรที่ทำให้เรามีความสุข ความสุขที่มีมาจากสิ่งฟุ้งเฟ้อหรือไม่ ถ้าเรามีความสุขจากการมีชีวิตที่เรียบง่าย เราก็น่าจะปลอดพ้นจากสิ่งที่เข้ามาโจมตีเราซึ่งเรียกว่า กิเลส และหากเราคิดจะแก้ไปที่ละจุด เราคงต้องแก้เป็นร้อย เป็นพัน เป็นหมื่นจุด เพราะปัญหาสังคมในปัจจุบันซบซ้นมาก แล้วเราจะเริ่มแก้ที่จุดไหน หากไม่ใช่ที่ใจของเราเอง

^๔ กองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเลแห่งญี่ปุ่น (Overseas Economic Cooperation Fund (Japan) - OECF)

ทั้งหมดนี้ก็คงจะเป็นเพียงการนำเสนอแนวคิดบางมุมมองของโลกาภิวัตน์ที่ต้องการหยิบยกขึ้นมา เพื่อสามารถจะนำมาปรับและเอามาคิดกันในประสบการณ์ที่เราประสบอยู่ หรือว่าจะเอามาใช้ในเชิงการอธิบาย การตั้งคำถามหรือข้อสังเกตต่าง ๆ รวมทั้งการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทั้งหลาย ที่อยู่รอบตัวของเราได้อย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

- บำรุง บุญปัญญา. *มองโลกมองสังคม ก้าวต่อไปของประชาชน : ทศวรรษ ทรรศนะจากการปฏิบัติการเพื่อชุมชน*. โครงการหนังสือดอกตัวป่า, กันยายน ๒๕๔๓.
- ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ และ ชล บุนนาค ; *การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์*. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "เศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ : การปฏิรูปเชิงสถาบัน" คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. *ว่าด้วยขบวนการทางสังคมและเมืองไทย*. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, *วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย* (เชียงใหม่: ตรีสวี (ซิลค์เวอร์มบุคส์), ๒๕๔๕), หน้า ๘ - ๑๕.
- พงษ์ธร วราศัย. *นโยบายการคลัง และการกระจายอำนาจทางการคลัง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "เศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ : การปฏิรูปเชิงสถาบัน" คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภูษณ ปรีรัมย์โนช. (*การบรรยาย*) *ผลกระทบของโลกาภิวัตน์กับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลกและสังคมไทย*. <http://www.dopa.go.th/iad/topic/puson.html>
- รศ.สมบูรณ์ ศิริประชัย. *ธรรมาภิบาลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ นัยต่อประเทศไทย*. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "เศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ : การปฏิรูปเชิงสถาบัน" คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สฤณี อาชวานันทกุล และ กิตติชัย แซ่ลี้ ; *การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในการจัดสรรทุนในระบบเศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์*. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "เศรษฐกิจไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ : การปฏิรูปเชิงสถาบัน" คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Jeremy Brecher, Tim Costello, Brendan Smith; *Globalization from Below : The Power of Solidarity*. Cambridge, Mass. : South End Press.